

Transskription af:

Obscuritas

5:3 Skyggelandet: Heksemordet i Brigsted

Vært og tilrettelægger: Louise Lindblad

Medvirkende: Maria Østerby Elleby, historiker og museumsinspektør, HEX! Museum of Witch Hunt, og Poul Grinder-Hansen, fortæller

Redaktør: Rikke Caroline Carlsen

Speaker1: Du lytter til en podcast fra Nationalmuseets mediehus Vores Tid.

Fortæller: En ældre kvinde sidder i det lavloftede hus. Hun har et stribet forstykke bundet om livet og et tørklæde om håret. På bordet i den dunkle stue spreder flammen fra et tællelys sit svage skær. Udenfor har tasmørket sænket sig, så farverne langsomt er forsvundet. Evald Tang Kristensen sidder ved bordet og lytter til vinden, der river i bindingsværket, og til kvindens stemme, der i et ivrigt tempo gengiver en fortælling, hun selv har fået fortalt af sin far. Allerede i mange år havde Ane Klemensdatter været et ondt ord i Brigsted, thi når enten hesten, ko, svin eller barn blev sygt, var der almindeligmandstale: Har jeg gjort Ane Klemens imod?

Louise Lindblad: Når du lytter til Obscuritas. Det her er sæsonen, hvor jeg, Louise Lindblad, går i hælene på folkemindesamler Evald Tang Kristensen. Vi er nået til 1890'erne. En tid, hvor Evald helt og fuldkommen har helliget sig til opgaven som skattegraver. Han bruger nu al sin tid på at rejse rundt i landet og indsamle folkeminder. Evalds mission er klar. Han vil redde den danske kulturarv. Ude på landet findes stadig mange historiefortællere, der for et par skilling vil fortælle og synge de viser og sagn, som de selv er vokset op med. Og en af de historier, der lever derude, og som Evald skriver ned. Det er historien om Ane Klemens. Inden vi når til den historie og til den lille landsby Brigsted i Østjylland, hvor det hele udspiller sig. Så gør vi lige et lille kort stop på vejen.

Maria Østerby Elleby: Bakkerne er meget charmerende.

Louise Lindblad: Ja, vi er jo egentlig på vej til Brigsted nu hvor at sagen om Ane Klemens udspiller sig. Men på vejen...

Maria Østerby Elleby: Ligger den her... Fredericiavej.

Louise Lindblad: Det er nummer 14 deroppe.

Maria Østerby Elleby: Det er den, der hedder Mindebo.

Louise Lindblad: Mindebo, det er rigtigt. På Fredericiavej nummer 14 i Vejle ligger nemlig et særligt hus. Det hus sidder vi foran lige nu, historiker Maria Østerby Elleby og jeg. Vi sidder i Marias bil, mens en snestorm raser udenfor. Det er vel der, han har gået ned, Evald?

Maria Østerby Elleby: Det tænker jeg. Det er hoveddøren deroppe foran. Det har nogle fine små tagspidsninger, og så tænker jeg det må være der, at han må være gået ud med sin lange frakke, hvis man har set billeder af ham. Han ser jo rigtig rar ud. Han ligner han ligner sådan en man godt vil have som onkel. Det er altid sådanne ting, når man ser billeder af ham, med sit fine skæg. Han har altid haft fuldskæg. Når man ser billeder af ham som ung, er det mørkt, men så bliver det jo mere og mere hvidt med årene. Og så har han simpelthen så venlige øjne på billederne. Selvom han ikke smiler, så ligner hans øjne altid smiler lidt, så tænker det må være der oppe han har taget sin lange uldfrakke på og sin taske med skrårem han har haft hen over sig og sin paraply eller spadserestok. Og sådan simpelthen vandret herfra og ned af den lille lille skrå sådan gang op til huset og så vel ud af Fredericiavej her enten ned af til Vejle Ådal og videre den vej fra eller op ad bakken her og så ud i landet.

Louise Lindblad: For at bo centralt i landet i forhold til sine mange rejser bosætter Evald Tang Kristensen sig her i 1897 i Vejle. Familiens nye hus døber de Mindebo. Jeg kan levende se det for mig, Evald, der træder ud af hoveddøren med en taske over skulderen, som gerne er pakket med et par håndmadder og pen og papir. Han vinker farvel til hustruen Grethe, som måske har stået i vinduet med et bekymret blik. Jeg forestiller mig, at Grethe på et tidspunkt har vendt sig om og kigget på datteren Sigyn, som ligger i stuen. Datteren på 21 år er blevet mere bleg, synes hun, og hosten, hun har haft længe, er taget til. Evald skriver selv i sin erindringsbog: "Jeg skal ud og rejse igen, men forholdene er ikke lystige. Min datter hoster meget og spiser for lidt. Desuden kan vi ikke få hende til at gå ret ud i frisk luft eller oppe i skoven. Hun sidder og hænger over en eller anden ting helt krumbøjet". Hvor er det, vi skal hen, Maria?

Maria Østerby Elleby: Vi skal videre opad fra Vejle op mod Horsens, og vi skal op til en lille landsby, der hedder Brigsted. Og nu tager vi godt nok... Vi kører op ad bakken her og op på broen. Det havde Evald ikke gjort, for der havde slet ikke været en lille Vejlefjordbro, ikke en Lillebæltsbro, en Vejlefjordbro at køre over dengang. Men vi snyder, fordi vi har ikke tænkt os at vandre de her 45 kilometer der til Brigsted. Så vi tager den altså i bil, og vi tager den hen over broen. Ikke mindst på grund af snevejr.

Louise Lindblad: Jeg kan ikke lade vær med at se Evald for mig, mens jeg sidder her og kigger ud ad bilruden. Den her ret lille mand på omkring en meter og femogtres. På det her tidspunkt i sine 50'ere, der vandrer af sted gennem lyngens brune land. Evald har gået gennem landskabet i timevis, ofte med våde sko og strømper. Et ben foran det andet. Han har det her store karakteristiske skæg, en sort lang frakke og ofte en stok eller paraply i hånden. I Evalds tid her, hvor han rejser rundt og taler med folk. De mennesker, han møder, tror de stadig på hekse?

Maria Østerby Elleby: Ja, det er der rigtig mange af dem, der gør. Der er måske nogle af dem, der tror på det på sådan en, ja, hvad skal man kalde det? Sådan lidt hyggeovertroisk agtig, hvor vi tror på det, men vi spekulerer ikke for meget over det. Vi stiller ikke for mange spørgsmålstejn ved, hvad der egentlig er derude, men rigtig, rigtig mange af dem, han støder på, og de fortællinger, de kommer med, de fortæller jo om, at de tror på hekse, der har været hekse, og om ikke andet, så er det sådan: det kan godt være, at vi ikke har hekse mere, men det havde man dengang min bedstefar var barn.

Louise Lindblad: Heksen som figur adskiller sig lidt fra de andre overnaturlige væsener, som jeg har med i denne her serie. Altså vi møder bjergfolket vi møder åmænd, helheste, men heksten som figur, er hun også ligesom de her sådan et gammelt sagnvæsen?

Maria Østerby Elleby: Heksen er jo altid svær at svare på den måde, fordi ja og nej på samme tid, fordi der er jo forestillingen om heksten, og så er der jo de folk, der blev beskyldt for at være hekse, og det er bare ikke helt det samme vi skal have fat i. Heksen som sagnvæsen, som figur er jo en man ligesom i 15- og 1600-tallet er bange for, fordi det er en person, der har indgået i en pagt med djævelen og modsat bjergfolket eller åmanden, som er nogle underjordiske nogle, noget overnaturligt, noget der ligger uden for den menneskelige verden, de er ligesom de er født på den måde. Det er heksten jo ikke. Heksen er jo født som et helt almindeligt menneske, og de rigtige mennesker, der har levet, har jo ikke været onde satanister, der har haft nogle diaboliske kræfter at trække på fra djævelen. Det er jo ikke det, vi har med at gøre. Men i fortællingen bliver det jo, at de her personer, de har været været onde, og det er jo noget, vi også tidligere tit har talt om, ondskab, og heksten som sådan eventyrfigurer eller folkemindefigur. Hun er jo, eller han er, for det kunne være mand og kvinde, men der er heksten jo ond.

Louise Lindblad: Denne her folkefigur. Hvordan ser den heks ud?

Maria Østerby Elleby: Typisk er det jo en er det jo en kvinde, hvis det er helt stereotyp, og det er en gammel gammel kvinde, sådan gammel og kroget, fuld af rynker og gerne en kroget næse, en vorte på, pjaltet tøj og tørklædet om håret. Og så begynder der jo også at komme sådan. Har tit en kat eller en hare eller en fugl eller et eller andet kæledyr, som nok også er en hjælpedjævel, som er noget de har fået fra djævelen af. Men i hvert fald så er den stereotypiske sådan gamleheks i de her folkeminder, det er lige som at se heksten fra H.C. Andersens landsoldat, der hvor han kommer gående, og så møder han en gammel kælling, som simpelthen har få tænder og savler og kavle og skoggerlatter og den slags.

Speaker5: [Sagnsang]

Louise Lindblad: Og på et tidspunkt er Evald så nået frem til et lille hus i en lille landsby. Det kunne være lidt uden for Horsens. Døren er blevet åbnet for ham. Det blev dørene som regel. Han har sat sig i køkkenet. Han er nok blevet budt på en kop kaffe. De brune sukkerknalder på bordet må han dele med resten af landsbyens beboere. Her er det ind med sukkeret, tag en slurk bitter kaffe, ud med sukkeret igen og giv det videre til sidemanden.

Maria Østerby Elleby: På kortet er vi nu oveni, hvor der står brigsted.

Louise Lindblad: Det er et godt sted at stå.

Maria Østerby Elleby: Det tænker jeg altså, at vi kan se flere forskellige gårde herfra. Det tænker jeg er her. Også nogle nysgerrige dyr, der synes, det er megaløjt at vi er her. Tyrekalve, tror jeg.

Louise Lindblad: En mand, der hedder Niels, sidder over for Evald, og på et tidspunkt er han begyndt sin fortælling: "Heksen hed Ane Klemens. Når de kom kørende med et læs gødning, og hun kom forbi, kunne de vælte med det, eller deres bæster kunne dø, når hun fik dem at se. Kort sagt, hvad uheld der skete, det fik hun skyld for".

Maria Østerby Elleby: Vi ved, den går i Brigsted, men vi ved ikke hvad for en af dem er. Så nu står vi, hvor vi kan se 1 2 3 4 5 6 7 8 agtigt, så vi kan kigge hen på dem. Og så en fin lille bæk der er her, et vandløb. Der ligger lidt brænde, nogle træer der er blevet hugget ned, der nok skal blive til brænde. Og så er der den her lette sne i luften og let blæst. Så er der.

Louise Lindblad: og lidt maskiner i baggrunden, der går.

Maria Østerby Elleby: Ja, der er også moderne gårdarbejde her i dag. Nogen der kører lidt rundt her, men udover det, helt stille og roligt. Vi har vores vores to tilskuere derovre stadigvæk. Den ene er meget interesseret. De der to tyrekalve der er helt plysset. Det ligner bare en bamse bamse. Man får vildt lyst til at nusse dem, men jeg tror ikke... De ligner ikke, at de vil klappes.

Louise Lindblad: Så det kunne godt være på den gård der. Kunne det ikke det?

Maria Østerby Elleby: Lige overfor her der ligger der et par forskellige gamle huse i hvid bindingsværk og blandt andet en ret fin lille gård i hvid bindingsværk med hvid og sort hvidt, hvidtkalket og sort. Og jeg tænker det er godt kunne være måske på den gård der at Jørgen Mortensen han boede i starten af 1800-tallet.

Louise Lindblad: Hvor begynder historien om Ane Klemens?

Maria Østerby Elleby: Uha, hvor begynder den? Den begynder jo højst sandsynlig mange, mange år tidligere, og vi skal hen en helt specifik dag i marts i 1800. Men Ane, hun havde haft ry og rygter for i mange år, at hun heksede, at hun hun var en gammel trold kælling simpelthen. Hun kunne noget hekseri, og hvis der kom noget til folk, enten man fik hekseskud, som man kalder det, eller en eller anden form for dårlighed eller sygdom eller noget gik galt, så var det sådan helt folkemunde ting man sagde her i området, at om man nu havde havde gjort sig uvenner med Klemens eller Ane Klemens. Man kaldte hende også bare Klemens, men hun var sådan lidt en accepteret heks i området. Hun var jo ikke heks. Hun var enke og i i 1800 der var hun 82 år gammel. Hun havde i øvrigt været gift med en gårdmand på et tidspunkt på en af gårdene her, men nu var hun altså fattig og gammel, men stadigvæk rørig nok til, at hun selv gik rundt og tiggede almisser ved gårdene her.

Louise Lindblad: Så hun kunne gå rundt lige her.

Maria Østerby Elleby: Hun hun kunne have gået rundt her lige mellem gårdene.

Louise Lindblad: "Hun kom en dag ind i Jørgen Mortensens gård for at tigge mælk, og der var Anna Pauline Holck der tilstede. Hun var en bagerdatter fra Hjørring, så snart hun så Ane Klemens komme i gården, tog hendes næse til at blødt". En dag den 18. Marts 1800. Så kommer hun frem til den gård, der kunne være den derinde. Hvem er inde på den gård?

Maria Østerby Elleby: Jamen, inde på den gård er der Jørgen Mortensen. Det er ham, der ejer gården, og han er der sammen med sin hustru og sine tre børn. Det er særligt et af hans børn, der er der interessant. Det nemlig Jens på 21 år og Jens, han lider af epilepsi eller slag, som man kaldte det, da han fik anfald. Og fordi at han nu havde det her, så er der også en omvandrende klog kone inde på gården, der hedder Anna Pauline Holck, og hun kommer fra Hjørring, men er rundt her i området lige nu. Og så er der også en, der er en nabokone og et par andre nabofolk derinde, andre folk fra gårdene, både mænd og kvinder, så de er sådan omkring en 10 stykker forsamlet inde på gården her, øh Ane Klemens hun kommer og slår døren op derind, og hun har faktisk været over på en af nabogårdene først. Der har hun også tigget og fået noget mælk i sin potte. Hun har ligesom sådan en potte hun går rundt med, hvor hun kan bede om mælk og bede om lidt at drikke i. Og det har hun fået. Hun har en potte mælk med, og hun har simpelthen hørt over på nabogården, at hende her Anna Pauline, hun skal være over ved Jørgen Mortensen for at se om hun kan kurere Jens' epilepsi, og det vil Ane egentlig også godt over lige, både at se - det er spændende sådan at høre om der er andre, der er forsamlede der.

Louise Lindblad: Jeg forestiller mig, hvordan Niels, der sidder over for Evald, der i køkkenet og fortæller historien om Ane Klemens, nu tager en bid af kålen og kartoflerne, som er blevet serveret, for derefter at fortsætte sin fortælling: "Med sin potte i hånden gik hun da til Brigsted og ind til Jørgen Mortensens. Næppe ser Anna Pauline, denne ældgamle, krumbøjjet og rødhåret gamle, før hun straks råber: "Der er heksen".

Maria Østerby Elleby: Så Ane Klemens, hun er jo vores 82 årige gamle tigger. Hun er enke efter en gårdmand ude her i lokalområdet, lokal kvinde, som har lidt rygte for at være heks, men som ikke... Hun laver ikke noget. Hun er ikke klog kone. Så har vi Anna Pauline, Anna Pauline Holck hun er 22 år gammel, muligvis ret tiltrækkende. Det bliver i hvert fald et par steder beskrevet som om, at hun er ung og glat i huden og måske smuk, men vi ved i hvert fald, at hun er yngre og de ting hun sådan har rådet for, eller er rygtet for, er at hun kan vise igen. Altså hun kan finde ting der er blevet væk. Det kan vi jo også huske med Barbara Hegnsmand fra Helsingør. Det var også noget af det hun hun gjorde. Så kan hun sige eller finde. Hvis nogen er blevet forgjort af en heks og forbandet, så kan hun få hævet den forbandelse eller få fundet den heks, der har gjort det. Hun kan hjælpe, hvis kvæg er blevet sygt. Det søde små dyrepassere vi kigger på her. Hvis de nu er blevet syge, så kan hun gå ud og stryge dem over ryggen og gøre dem gøre dem raske igen, og så kan hun kurere sygdomme.

Louise Lindblad: Så det er sådan noget man får hende ud til at hjælpe sig med?

Maria Østerby Elleby: Og igen interessant her... Anna Pauline har ikke et hekserygte. Hun er en klog kone og det ved folk godt der er omkring og gør de her ting. Men er Ane Klemens som har et hekserygte, gør ikke nogen af de her ting. Også bare lige for at adskille de der to. Det er ikke vores unge smukke urtekyndige der har ry for at være heks, hende går man til for at få hjælp.

Louise Lindblad: Hvad kunne en som Ane Klemens så have gjort for at få det hekserygte?

Maria Østerby Elleby: Helt ærligt? Så højst sandsynligt bare være gammel, gammel og grim og lidt uhyggelig.

Louise Lindblad: Og lignede den der sagnheks, som du beskrev tidligere?

Maria Østerby Elleby: Helt korrekt. Hun ligner nemlig den sagnheks, som jeg beskrev. Hun ligner det man bør være bange for ude i skoven. Der siger også meget om vores indbyggede fordomme som mennesker, at vi tror straks at gammel og grim det må være ond, og ung og smuk, det må være godt. Men lad os se, om vi stadig synes det, når vi er færdig med den her historie.

Louise Lindblad: Mordet på Ane Klemensdatter, tirsdagen den 18. marts 1800.

Maria Østerby Elleby: Nu sker der det, at Anna hun siger, at de er nødt til at drage blod fra Ane for at der her hekseri, det kan blive ophævet, så hun tager en ilddrager fra ildstedet, og så begynder hun at tæske løs på gamle Ane Klemens.

Louise Lindblad: Hvad kaldte du det? Drage blod?

Maria Østerby Elleby: Drage blod. Hun vil have hende til at bløde.

Louise Lindblad: Hvilket også var noget jeg kunne finde i Evalds danske sagn?

Maria Østerby Elleby: Du kan finde det adskillige steder, for der er rigtig mange af hans fortællinger, som nemlig handler om, at så var den her gamle mand, han var blevet forgjort, og han vidste det, men han vidste nok også, at det var denne her person. Og så gik han til heksen og sagde: "Du skal hæve forbandelsen over mig!". Og så når heksen sagde: "Det vil jeg ikke". Så slår de heksen, så heksen begynder at bløde, og så bliver forbandelsen alligevel hævet. Og det er noget, der går igen. Den her ide om, at hvis du kan skade den heks, som har kastet en forbandelse på dig, så kan du ophæve forbandelsen ved simpelthen at trække blodet fra dem. Altså få dem til at bløde.

Louise Lindblad: Og det er det, som Anna Pauline har tænkt sig at gøre nu?

Maria Østerby Elleby: Det er nemlig det, hun har tænkt sig at gøre, og hun begynder selv at slå løs på gamle Ane. Men hun siger også, at de andre skal gøre det. De andre skal også slå hende for at være sikker på, at alle ligesom får hende til at bløde.

Louise Lindblad: Går de med på det?

Maria Østerby Elleby: Ja, det gør de. Til at starte med er der vist lidt sådan: "Ej. Og kan det nu passe?" og sådan noget? Men Anna har åbenbart utrolig meget karisma og har ligesom hele rummet i sin magt på en eller anden måde, for hun får dem overbevist om, at det skal de og de fleste der sidder der, må jo også kende historierne om det her med, at hvis du får en heks til at bløde, så kan du hæve forbandelsen, så de begynder alle sammen at slå hende på armene, så hun får få slag på armene med enten den her ilddrager eller... en stok bliver også brugt til det, men da det ikke heler nok, så fortsætter Anna Pauline. Hun tæsker løs på den gamle Ane. Hun tager fat i hendes hår og får fat i hende og sådan... Det er beskrevet, hvordan hun hun slår hende ind mod

møbler, ind mod bordet, ind mod ildstedet, ind mod væggen. Altså, hun er virkelig voldsom ved hende. Hun trækker store totter hår ud af hendes hoved, som hun kaster ind på ilden også.

Louise Lindblad: Altså, nu har jeg også læst beskrivelsen. Det er jo tortur, det der foregår...

Maria Østerby Elleby: Det er det. Og det er sådan, når jeg står her og skal beskrive det, at jeg nok endda gør det lidt mildere, end det egentlig står beskrevet i mange... For man tror det løgn, når man læser det. Og Anna Pauline er inde og hente 21-årige Jens op af sengen. Han skal også ud og slå et par gange på gamle Ane, inden han bliver lagt ind i seng igen. Og sådan går det faktisk til i et langt stykke tid. Så kommer der et tidspunkt, hvor lige pludselig så tager Anna Pauline Ane med ind i den anden stue, ind i en tilstødende stue, der er og lukker døren.

Louise Lindblad: Så er de alene derinde, de to?

Maria Østerby Elleby: Nu er de to kvinder alene inden i den stue, og vi ved ikke, hvad der foregår derinde. Der er cirka en halv time, hvor at Ane og Anna de er alene derinde. Det vi ved det er. Der er et tidspunkt, hvor at Anna er Pauline hun kommer ud derindefra og går over og henter en glød fra ildstedet og går tilbage ind igen.

Louise Lindblad: Så kan man bare prøve at forestille sig, hvad det er hun skal med den.

Maria Østerby Elleby: Der er også nogle af Evald Tang Kristensens folkesagn og generelt i nogle af de her gamle en ide om, at du skal putte den glød også ned af ryggen på de her hekse for ligesom at få dem til og blive afsløret eller få opgjort den her forgørelse eller forbandelse, så med alt sandsynlighed sig ja, så har Anna Pauline brugt den her glød til at simpelthen brændemærke Ane Klemens.

Louise Lindblad: Jeg ved næsten ikke, hvad jeg skal sige, fordi det er så voldsomt. Vi har hørt om mange voldsomme ting og været igennem mange voldsomme sager sammen Maria, men det er bare så voldsomt, denne her unge kvinde... Den her gruppe af mennesker mod en gammel kvinde på over 80 år, altså de mennesker, som vi normalt hjælper over vejen og rejser os for i bussen og alle de der ting der. Hun har ikke kunne gøre noget som helst for at forsvare sig.

Maria Østerby Elleby: Nej, det har hun ikke, og det bliver først rigtig brudt hen på eftermiddagen, da det har stået på i tre-fire timer, det her, hvor at der ligesom er en sidste omgang af at Anne Pauline siger, at nu skal de slå hende igen. Alle mandfolkene skal ligesom give hende nogle bank, og det gør de så en gang mere, og de giver hende simpelthen nogle flere rap over... det er særligt armene, de slår på. De slår på med sådan en stok eller med den ildrager på hendes arme. Resten er på hovedet. Det er meget.... Anne Pauline, der gør det. Hun har også, inden vi når dertil, da hun

også på et tidspunkt haft kastet Ane ned på gulvet og sat sig på hende, satte sig på hendes hendes brystkasse og trykkede ribbenene ind med sin knæ. Og så bagefter blev det beskrevet, at så tager hun et glas brændevin, og så sætter hun sig med bagdelen oven på brystkassen og sidder og drikker et glas brændevin, mens Ane Klemens hun ligger under hende, fuldstændig fortæsket og forslået. Nu er det så, der kommer den sidste omgang af, hvor alle skal slå hende, og så er de færdige. Men selv der vil hun være fortsat, og det er først nu, at gårdmændene bryder ind og siger ikke mere. Ikke mere. Nu er vi færdige med at tæske på hende.

Louise Lindblad: Ane Klemens bliver lagt i seng, men hun dør ikke mange timer senere som følge af den brutale mishandling. Anna Pauline bliver arresteret og stillet for retten, hvor hun bliver dømt til at betale liv med liv.

Maria Østerby Elleby: 1800. Vi er langt væk fra heksefølelsernes tid, og lige pludselig herude i det lille idylliske Brigsted er der foregået et mord, hvor den eneste begrundelse, at det eneste motiv til dette er, at man var bange for, at det var gamle Ane, der var en heks, der havde forbandet Jens, da Anna Pauline, hun så skal henrettes, det bliver hun... Der bliver rejst et skafot.

Louise Lindblad: Hvor kunne det være henne tror du?

Maria Østerby Elleby: Den mark derovre. Hun bliver henrettet på en mark udenfor for byen, og vi ved, at Jens han kan se det fra fra gården. Han har sådan rejst en stige, som han er klatret op på og står og kigger over, og der bliver hun halshugget med økse. Det spørgsmål, som jeg er sikker på, at du har, og jeg har, som alle dem der lytter derude, det er, hvorfor? Anna Pauline havde selv svært ved at forklare det, og var selv sådan: " Jamen det var jo fordi det var jo en form for, måtte man forstå selvforsvar, efter at Anne Clemens havde sagt, at hun ville få en ulykke. Det var i virkeligheden, fordi hun ville forsvare sig mod denne her forbandelse". Vi ved jo så, at den forbandelse og den, den faldt først efter at Anna Pauline var begyndt på i hvert fald noget af det mod hende. Det er et vanvittigt godt spørgsmål, det der er, som jeg ikke kan lade være med at tænke over... Nu er det mine spekulationer, vi kommer ud i som sådan. Jeg synes, jeg læser mellem linjerne. Så vil jeg godt være helt åbenlys med, at dette ved jeg ikke, det er noget, jeg tror, der er den her detalje, der bliver beskrevet af Anna Pauline, hun er gået i seng, fordi hun har det dårligt, og hun hun ligger og sover da Ane Klemens dukker op på gården her ved middagstid, altså 12-1 stykker, og så bliver det beskrevet, at hun har budt de andre, der er der på noget brændevin, der også beskriver, at hun selv drikker brændevin, mens hun sidder ovenpå Ane på et tidspunkt. Og det får mig til at tænke: De har ventet her. Hun har været her i 6 dage, de har ventet på, ligesom at Jens skulle få det bedre. De har siddet der, vågede over ham. Jeg tror de har siddet og drukket lidt, og jeg er ikke sikker på at de er så meget fulde. Men jeg tror alle der er til stede er lidt berusede, i hvert fald. Måske måske lidt mere end lidt beruset. Og jeg tror måske det derfor, at Anna Pauline var gået i seng, det er simpelthen fordi hun er blevet det for fuld, og det er derfor hun har fået det dårligt. Jeg tror der sker en eller anden fuldstændig vanvittig uheldig sammenfald af at være lidt fuld, være lidt utålmodig og gerne vil have Jens skal få det bedre, så hun kan komme videre. Fordi det kan også godt være, at stemningen snart vil vende os mod hende, at de synes hun er en kvaksalver og snydetamp. Og så kommer der den her gamle dame ind af døren, som ligner en trådt ud af et altså gammel fabel om hvordan hekse ser ud. Hun ser uhyggelig ud, og så

siger de andre, de leverer det simpelthen på et sølvfad til Anna Pauline, løsningen. Der er nogle af de gamle gårdmand, der siger Ane Klemens er også bare selv sådan en gammel heks. Og jeg tror der er lige sådan et andet der klikker der, hvor Anna Pauline tænker: "Ja, der har vi løsningen. Vi skal bare drage blod af hende og få hende til at indrømme, at det er hende, der har gjort alt det her. Og så er det ligesom løst. Hun får lidt bank, og jeg kan tage videre. Alle er glade". Ikke Ane Klemens, men hvem tænker også på en gammel tigger? Og så sker der en eller anden kombination af at Ane indrømmer ikke umiddelbart, altså hun jamrer sig, hun beder om hjælp. Hun gør alle mulige ting, men hun indrømmer ikke, at det er hende, der er skyld i alt det her trolddom i hvert fald. Og jeg tror også at det når et tidspunkt, hvor selv hvis hun havde gjort, er det ikke sikkert, at Anna Pauline var stoppet, for hun bliver også grebet af nærmest sådan en blodrus. Vi snakkede om blod og hvorfor det er vigtigt med blod, du kan være varmbloedet, du kan alt muligt med blod. Og lige her, der er det i hvert fald Anna Pauline, der er i blodrusens magt og bare fortsætter og bliver ved og ved og bliver ved. Anna Pauline, der ikke har, umiddelbart, noget i sit skudsmål for at hun skulle være voldelig anlagt ellers. Hun har ikke sådan en, der har slået mange andre tidligere eller sådan, ikke som vi ved i hvert fald... Hvis det er, så er det ikke noget der optræder. Så det her, det er umiddelbart sådan, det sker. Det er et øjeblik fuldstændig vanvittig sindssyge kollektiv, der foregår den her forårsdag i Brigsted, og som da den bliver ophævet. Og så ligger der en død ældre kvinde tilbage, som er blevet tæsket ihjel.

Speaker5: [sagnsang]

Louise Lindblad: Evald Tang Kristensen skriver selv i sin erindringsbog: "Der er nogle af disse sagn, der fremstiller menneskeåndens forville sig, og som det har været mig meget sørgeligt at skrive om". Således en stor del af dem, der findes i sjette bind. Og således Historien om Ane Klemens. Den 12. januar i året 1899, må Evald Tang Kristensen afslutte sin rejse før tid. Datteren Sigyns hoste er taget voldsomt til. Hun kan nu hverken spise eller drikke. Det er tuberkulose, og det er alvorligt. Og en måned senere rammer tragedien endnu engang, da Evald må lægge sin datter i jorden. Evald skriver: "Min datter døde den 10. februar 1999. På hendes kiste lagde jeg følgende vers. 'Vor kære datter, lille, du ligger nu så stille her i dit sorte skrin med hænderne så gustne og øjnene så brusne, indsvøbt i al din jordlige. Farvel vor kære datter, for sidste gang vi fatter din kolde hånd i vor og på gensyn i Guds rige. Hvil på vor himmelstige, der går med fred i Jesus spor'. "

[...]

Vi skal jo videre på rejsen, Maria.

Maria Østerby Elleby: Vi skal videre fordi at Ane og Brigsted er jo ikke de eneste steder, der bliver nævnt i forbindelse med hekse, der bliver nævnt mange steder. Men der er to andre, som vi også skal op og finde.

Louise Lindblad: Det var noget med den der snestorm, den kommer nede sydfra, så vi skal til at køre.

Maria Østerby Elleby: Sneen er taget til, mens vi står her, så jeg synes, at vi skal sige farvel til køerne og Brigsted og til Ane Klemens, og må hun hvile i fred. Hun havde ikke fortjent den afslutning, hun fik.

Fortæller: Du lyttede til historien om heksemordet i Brigsted. Heksen er ikke kun et gammelt sagnvæsen, der flyver hen over himlen på sin kost med kurs mod Bloksbjerg. Heksen er også et virkeligt helt almindeligt menneske, der blev tæsket til døde af andre virkelige almindelige mennesker i året 1800. Og modsat eventyr, som for det meste ender lykkeligt, og hvor hovedpersonen har mulighed for at forhindre udfaldet eller lære af sine fejl, inden det går helt grueligt galt, ja så har historien her ingen lykkelig slutning. Nej, folketroen endte med at koste Ane Klemensdatter livet.

Maria Østerby Elleby: Han lignede i øvrigt Evald Tang Kristensen. Så du ham? Ham der står derhenne?

Louise Lindblad: Nej. Sådan en lang, sort frakke.

Maria Østerby Elleby: Er det ikke rigtigt, at han ligner ham fuldstændig?

Louise Lindblad: Han står i grøfttekanten i en lang sort... I regnvejr.

Maria Østerby Elleby: Gud! Han lignede ham. Fuldstændigt, både med bukser og med frakke, og hår.

Louise Lindblad: Det var næsten som han kiggede efter os.

Maria Østerby Elleby: Ja var det ikke det? Tror du han er der, hvis vi kører tilbage? Tror du bare han var sådan en spejling?

Louise Lindblad: Obscuritas er produceret af Louise Lindblad for Vores Tid. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. De gamle viser, du hørte undervejs, sunget af Evald Tang Kristensens meddelere stammer fra Dansk Folkemindesamling, Det Kongelige Bibliotek.

Speaker1: Du har lyttet til en podcast fra Nationalmuseets mediehus Vores Tid. Følg os på Facebook og Instagram, så får du fascinerende historier og nyt om episoder fra vores mange podcast.

Vores Tid – Nationalmuseets Mediehus

Obscuritas 5:3 Skyggelandet

Produceret af Louise Lindblad for Vores Tid